

ПРОЛОГ

Якщо зібрати воедино всі зневіри, прощання, зради, ненаписані листи, невисловлені почуття, неусвідомлені бажання... загорнути в прозору павутинку осінніх зітхань вогкого білястого туману... чи оновиться серце до первозданного спокою новонародженості — золотавого, як бурштиново-загуслий мед, що снить беззахисним теплом бджоли?

Чи прийме душа у своє гніздечко непевну пташку надії, захищаючи від збитошних вітрів і колючих завірюх?

Мелодія далеких зір, втілена містикою нотного п'ятиряддя.

Плетиво тіней від рук Маестро.

Божественна віолончель, що акомпанує слову, бо ж воно було першоосною.

Не плекай знак попелу — опале листя перейде в землю.

Відмежуй полову образ від леліткової ясності добрих справ.

Відпусти в далечінь горизонту: понад океани, ліси, міста, шпилі веж. Понад віщій сон, що збувся не так. У віднайдений рай.

Будь жертвовником, олтарем, храмом.

І будь дитиною, бо дітям належиться Царство Боже.

* * *

Маленькі іскринки кружляли у веселому таночку, різнобарвно миготіли ясними зблисками, спліталися у вигадливий орнамент на якусь мить, щоб потім розлетітися навсібіч похололивими метеликами.

Він простяг Свою велику турботливу руку в саму густінь стрибучого світла й виловив одну, найнепосидючішу, блискітку, яка одразу ж застрибала веселим м'ячиком у шерхлій турботі теплої долоні.

— Настав твій час, — усміхнувся Він і легенько дмухнув на іскорку, що врешті заспокоїлася.

— Але я не хочу нікуди йти! Тут так добре! Тут є Ти! Я бавлюся зі своїми братиками й сестричками!

— Ну, ми всі тебе будемо чекати... бо повернешся, коли виконаєш свою місію. Всі сюди повертаються. Ті, котрі світлі...

— А я світла?

— Дуже сподіваюся... Не розчаруй Мене.

— Добре, Отче. На все Твоя воля. — Іскорка стала дуже серйозною і зосередженою. — Настав час...

Вона підстрибнула високо вгору і з розгону майнула донизу так швидко, аж ніби прорізала темну гущу неба, залишаючи тонкий золотий слід.

А Він дивився крізь товщу хмар, еднаючи минувшину, теперішність і майбуття. Дивився яко Отець, бо ж таки й був Ним.

Лагідним, справедливим, люблячим.

І дуже терплячим.

ЧАСТИНА І

Даринка. 2022 рік

Мене звати Дарина, мені вісімнадцять.

Мама вважає мене абсолютно унікальною і найкращою, але то ж мама, тому сприймаю це трохи скептично. Та й здебільшого вона мені не стільки мама, скільки подруга. Може, так неправильно, але нам обом подобається. Знайомі дівчата трошки заздять. Кажуть, що моя ма просто шикарна й вони теж її люблять. Мені часом здається, що дівчата думають, ніби я вигадую про неї. Ну хоч трохи. Мама, яка ніколи не сердиться і цілком довіряє, — це якое фантастично.

А от бабуся в мене курочка-квочечка, вона б мене сховала до себе під крило, замотала в три шалики, одягла чотири шапки й годувала б вареничками, борщиком, курочкою і картопелькою із часничком, запеченою в духовці.

А я б їла й просила добавки.

Їсти я люблю.

Правда, періодично, приблизно раз на місяць, у мене виникає бажання сісти на діету й почати бігати на домашньому орбітреку, який мама купила на розпродажі спортивних товарів під Новий рік. Але я силою волі глушу в собі те бажання. Заради справедливості скажу, що в нас із мамою був період, який тривав десь три місяці, коли ми щоденно протягом години активно фітнесували (о, яке слово!) під латиноамериканську музику, аж сусіди тарабанили по батареях.

Щоб ви раптом не подумали дурниць: я аж ніяк не товста.

Просто серед моїх ровесниць модно бути маленькими й тоненькими, такими собі дівчатками-дюймовочками, тьанка-

ми, яких легко сховати в кишеню, почувуючись сильним хлопцем, здатним усе вирішити. Зі мною так не вийде, бо, навіть якщо схудну до астенічної прозорості своєї мамці, я залишуся високою. Як і мамця. Таких не кожен покладе в кишеню. А носитися з нами взагалі складно. Бо ми ще й із характером.

Я відмінниця.

У нашій родині по жіночій лінії так заведено. Традиція типу. Хочеш-не-хочеш, а варіантів нема.

Прабабуся Ганна була відмінницею, поки могла вчитися між поляками-німцями-советами; бабуся Марія нахапалася золотих медалей і червоних дипломів, а заодно різних свідоцтв про винаходи й наукові розробки; мама Софія після першої вищої освіти за інерцією рвонула здобувати другу, але за рік кинула навчання, усвідомивши повну профанацію процесу. Хоч могла б затулити очі-вуха-ніс й отримати ще один диплом із червоним написом. Але моя мамця — то щось особливе. Патологічно щире до оскоми створіння. Вона не здатна навіть на імітацію обману. Її просто фізично ламає. «Розумієш, Дарченятку, я от теоретично знаю, як, що й коли треба сказати, куди потупити очка й скільки разів покліпати в'ями. Нічого складного. Особливо якщо потрібно вирішити проблемку з якимось чоловіком. Але. Не можу. Просто, бляха, не можу. Навіть елементарно промовчати, бо часом цього достатньо. Тому загалом я досі у великій сраці. І космос із кармою тут точно ні до чого. Лише мій затятий характер».

Я обожнюю свою маму.

І мрію колись заробити багато грошей та повезти її в найцікавіші країни світу. Нагодувати найсмачнішими стравами. Дати їй стільки грошей, щоб вона зробила собі всі пластичні операції, які тільки захоче. Я знаю, що вона підписана на кількох пластичних хірургів і щоразу, роздивляючись себе в дзеркало, сумно зітхає. Особисто я не розумію причини її зітхань, бо вона реально неймовірно красива, струнка, граційна, витончена, але кожен із нас має право на шизанутих тарганів у голові. Я просто

хочу робити її щасливою. Одна моя товаришка недавно сказала: «Дарино, дивися — твоя мама ходить, як кицька. Попроси, щоб вона нас із тобою так навчила. Бо ми як циркові ведмеді». Отака в мене ма.

Ми з нею завжди разом. Удвох. Навіть якщо довкола купа людей, ми все одно якимось примудряємося перешіптуватися та перехихикуватися.

Бабуся часом сердиться, каже, що це невиховано, називає нас голубами. Голубів я не люблю, бо вони серуть на наші нові ідеально чисті підвіконня, от просто реально прилітають, щоб накласти мерзенну купку, і летять далі з почуттям виконаного обов'язку. Але те, що ми з мамою голуби, мене смішить. Одразу уявляю нас, таких вгодованих, розпушених від дзьоба до хвоста, на якомусь білому підвіконні й починаю гиготіти. Мама, дивлячись на мене, щосили намагається втриматися, але потім просто порскає чаєм чи соком, у неї течуть сльози, з носа йде булька. Загалом, ми реально закріплюємося в статусі невихованих. І нам це в кайф.

Ще я надзвичайно люблю, коли мама згадує якісь смішні історії про тата. З їхнього студентства. Особливо мені подобається слухати, як тато намагався перегарчати зграю бездомних собак, коли проводжав маму з передноворічної вечірки в гуртожитку. Мамі тоді було дуже страшно, а татові дуже весело. Загалом історій мало, бо тата не стало, коли він був зовсім молодим, я майже не пам'ятаю його. Тільки точно знаю, що він теж жив так кришталево чесно, як і мама. Вона каже, тому Бог його забрав, адже він ніяк не міг тут пристосуватися.

Кожна розповідь чи спогад як блискучий коралик в уявній шкатулці, яку ми інколи вдвох відкриваємо, щоб перебрати, роздивитися в сонячних променях, покатуляти на долонях, посміятися, тамуючи плач, поплакати крізь сміх і сховати до наступного разу.

Я не знаю, як це: мати тата. Не дідуся чи вуйка, які мене дуже люблять і балують, а от власне тата. Коли то найближчий захист, опіка, міцний мур довкруг. Але я знаю, як це, коли тобі кажуть: «Ти так на нього схожа — просто копія».

Так тепло тоді робиться.

І зразу хочеться посміхатися. Крізь сльози.

Загалом, це все правда, але...

Тепер я скажу інакше. Коротко.

Мене звати Дарина Гаєвська.

Мені влітку, якщо доживу, буде дев'ятнадцять. Зараз середина березня.

У нас повномасштабна війна.

Моя єдина мрія — Перемога. І щоб жодного москаля не залишилося на планеті.

* * *

Софія дивилася на доньку, очі їй просто запливали ніжністю. Всі оті хаотично розкидані підручники, зошити, ручки на столі й під ним, светрик, який «займається» на домашньому тренажері, рюкзак із брошкою-мухою (бабусин подарунок), вазонки з помідорами й болгарським перцем (замість нього, правда, чомусь проросла лише пліснява), які її діяльна Даруся вирощує із зернят, — це така квінтесенція любові, доведеної до абсолюту. З кожним наступним днем вона любила свою доньку все сильніше, незримі ниточки зв'язку поміж їхніми серцями міцніли. Даринка просто була ідеальною: жодних підстав для сварок чи, не дай Бог, скандалів не давала. Чудова дівчинка. Прекрасна.

Софія обожнювала її обіймати й цілувати, вдихаючи аромат волосся та шкіри, шукаючи ті далекі дитинні нотки запаху, яких уже давно-давно нема, бо час неблаганний; так карталася, що замало присвятила його доньці в минулому: намагалася тягти й за себе, і за тата, якого вже не було. Дарця мовчки терпіла, особливо цілування. Як мамі пояснити — вона вже доросла, а не рожеве пискля, що саме суне ручки-ніжки всім до цьомків. Єдине, чого Софія справді хотіла в цьому житті, — краща доля своїй дитині. Ні грамульки не оригінально, бо ж то і є суть істинного материнства: бажати дітям усього най-най, але жінка просто мала якийсь пунктик на тім. Може, власне тому, що сама

залишилася вдовою в тридцять. І не було в смерті її чоловіка героїзму чи слави — невиліковна хвороба. І не мала Софія від людей поваги або шани, навпаки, пересуди й шепотіння за спиною.

Жалили слова смертоносними скорпіонами.

Не догледіла... Не вберегла... Куди ж то вона дивилася, людоньки?!

2020 рік

У житті кожної жінки, навіть якщо вона ще неповнолітня, навіть якщо вона взагалі ще дитсадкового чи «нагорщикового» віку, у певний момент виникає нездоланне бажання радикально щось змінити.

Переставляти чи викидати меблі або ж узагалі починати ремонт у квартирі — мамина прерогатива (звісно, зі мною вона все узгоджує), а в моїй юрисдикції залишається зачіска.

Маю довге, нижче пояса, банально-русяве волосся.

От скільки себе пам'ятаю.

Мама любить довге волосся, своє наважилася обрізати лише після сорока, та й то з важким серцем, сказала, що бути постарілою русалкою не хоче.

Бабуся любить довге волосся, хоч власну косу відстригла ще на першому курсі інституту.

Я теж люблю довге волосся, однак бажання змін влізло в мозок і запустило кнопку старту.

Чесно, я обережно проводила підготовчі бесіди з мамою, але вона вдавала, що не розуміє. Тоді дивилася багато відео в інтернеті, як просто й легко самій удома постригтися. Ну й щоб двічі не вставати, то як заодно висвітлитися в блонд.

Я зробила все точно за інструкцією коучів: розділила волосся на дві частини, зав'язала в низькі вільні хвостики, акуратно чикнула гострими ножицями спочатку праву половину, потім ліву.

Ну що я можу сказати — край обрізу був не зовсім рівним, як показували в навчальних відео, але й не катастрофічно кривим.

Тепер настав час змінити масть.

Повністю намастити всю голову відбілювачем я не ризикнула, вирішила почати другу серію перукарських експериментів із чубчика. І тут зробила все за інструкцією. Коли ж обрана для хімічної екзекуції прядка замість елегантного платинового блонду стала мерзенно-жовтою, я зрозуміла, що нині врешті настав День, Коли Я Вперше Отримаю Прочуханку Від Мамаи.

Паралельно я розглядала варіант прожити це літо в шапці, але був нюанс: через три дні мала виступати з промовою на своєму випускному в ліцеї. Якось випхатися в шапочці на сцену й розповідати, як примудрилася скласти ЗНО з української мови й літератури на двісті балів (одна з восьми випускників на всю Україну — в мами з бабусею і рештою родини ледь не стався інфаркт від щастя), не той-во. Але світити жовтим чубчиком — теж поганий варіант.

Я всілася під стіною і почала чекати маму з роботи. Настрій гнітючий. На душі шкребуть якісь гидотні тварюки.

Мама сказала тільки одне слово: «курчатко».

Я була її бідолашним, беззахисним курчатком із жовтим пір'ячком на чубчику. Сумне ціп'ятко, що потребує допомоги.

А потім вона почала телефонувати своїй перукарці й розповідати про масштаби катастрофи.

Наступного дня мене доправили в салон краси (їхала я таки в шапочці, аби не бентежити людей неземною красою). Перукарка Надя трохи поойкала, а тоді взялася до роботи, одразу попередивши, що то забава на цілий день, раз я вже вирішила перейти на світлий бік і стати повноправною громадянкою країни Блонд.

Мастили-мили-сушили-чесали мене в такій послідовності рази зо три. Я не дивилася в дзеркало, я дивилася на маму: колір її обличчя відображав зміну забарвлення мого волосся. Бурячкове, оранжеве, жовте. Суто від себе вона хіба зімпровізувала ніжним, легким зеленкуватим тоном, що накоротко мелькнув

і щез. Але стоїчно не зронила жодного звуку. У майстерність Наді мама вірила фанатично й беззаперечно, як у безсмертя душ.

Результат перевершив усі найсміливіші очікування: я стала попелястою блондинкою з багатшаровою пишною стрижкою до плечей і на випускному мала абсолютно несподіваний та дуже ефектний вигляд.

А ще через кілька тижнів мене зарахували на перший курс.

* * *

Все почалося з реферату з української мови.

У принципі, що тут скажеш — я майбутня філологиня. Перша мова — англійська, друга — японська. Ну, щоб уже зовсім точно й за протоколом, то вивчаю прикладну лінгвістику. Тобто вчу все, а наскільки воно потім виявиться справді прикладним — побачимо. Група в нас майже повністю дівчача, тому наш теперішній викладач програмування постійно називає нас «філологині-айті-богині» або «айті-квіточки». Мама кожного разу, як чує це через двері моєї кімнати (ми ж усі на дистанційці тепер), аж плаче від сміху, а от я особисто вважаю подібні вислови проявом чоловічої зверхності й сексизму. Мама тоді починає скрушно зітхати, кажучи, що наше покоління скоро не знатиме, вас іс дас флірт унд кокетство, бо ми перепсовані американськими стандартами. Я радикально не згодна. Зрештою, чого мені мають бути приємними жартики дядька, років на сто старшого? Ну ок, не на сто. На двадцять-тридцять. Фу.

А реферат задали з української. Треба було дослідити власний родовід, хоча б до четвертого покоління. За старозавітними мірками дрібнувато, там прокляття та покута тягнуться щонайменше до сьомого коліна. Бабуся сприйняла все це з великим ентузіазмом, одразу побігла шукати старі листи, фото й документи, а лінива мамця пропливла повз мене з грацією сонної Багіри й промуркотіла, що їй терміново треба в Париж. Парижем виявилася наша кухня, терміновими справами — гаряча кава із шоколадним еклером.

Я промовисто подивилася на маму, а вона вдала, ніби я зовсім прозора. Все-таки вона в мене суперкласна, навіть коли страшенно вредна.

А на моєму робочому столі вже були акуратно розкладені пожовклі листи, списані каліграфічним почерком, буквочка до буквочки, і всі такі штивні, акуратні, з рівновеликими хвостиками й завиточками. Десь чорнило вицвіло, десь розтеклося від води чи сліз, але вимуштровані літерки чемно склалися в довгі поштиві речення родинного спілкування. «Дорогі наші цьоцю Лідзю і вуйцю Теодоре... якнайщиріше зичимо Божого благословення в сей трудний час...» «Цілуйте Зеню від родини Климчуків...» «Сердечно просимо вас, дорога родино, на забаву з нагоди весілля наших Остапа й Христинки...»

Було так незвично торкати ці листи, тримати у своїх руках мозаїку чужих життів, що вже давно відійшли за тонку грань буття. У якийсь момент мені аж мороз шкірою пішов від усвідомлення минулості всього. Бо ж насправду — ми лишень метелики-одноденки в безмірі Всесвіту. Піщинки гігантських пірамід.

Я дивилася на фото чорноокої дівчини з грубою тугою кошою, з рясним намистом до середини грудей, такої зосередженої та серйозної, ніби й справді повірила — з об'єктива спурхне пташка, а то пташка її долі, яку не можна пропустити... Їй тут стільки ж, як мені зараз, і де ж би вірилося, що стане прабабусею, як у голові, ачей, хіба гаївки й дівочі секрети-смішки.

Ганна. 1928 рік

Третя дитина родиться легко, та носить тяжко.

Гафія Домбровська вже й не знала, як добуде холоди, коли важенний кожух з овечим підбиттям тисне великого скруглого живота, ледь огортаючи замалою полою розповнілий стан. Аби хоч трохи од колючого вітру прикритися: зима мощна сегоріч, хоч на весну повернуло за календарем, а сніги досі високі,

вода в керниці кіркою береться — відро не одразу проходить, мус покуторгати, поштурхати...

Як лишень вистояла нинька недільну службу Божу, коли ген наче храмові плити мостилися на жінчині плечі, здавлювали груди, що й не продохнеш. Багатоликі святі ясними смутними очима сухозлотно мріли в тихому світінні лампадок, гляділи в саменьке серце: «А що там у тебе, рабо Божа Гафіє? Любиш чадо своє, іще не роженне, чи боїшся, як раду всім даватимеш?».

Боялася. Моцно боялася.

Жалувала старших своїх синів, що без тата лишилися, то й мусила вдруге за молодшого парубка віддатися, аби на маетки багатії вдови прийшов господар і мужеська міцна рука давала всему лад. Тепер спільна дитина от-от проклонеться на світ. Як-то маминої любові всім достарчити, чоловікові ласки не відібрати, а ще поля, городи, худобинка... Панотець у церкві кажуть, на все Господня воля, без неї і комашка не вродиться, і листочок із дерева не опаде. Аби лиш віра й добра душа — решта додасться. Лілії ж не сіють і не жнуть, а поживу мають.

Але то лілії.

Цвітуть, пахнуть, кличуть джмелів і метеликів.

Уся їхня робота.

Людині треба слова доброго й хліба поживного. І любові хоч на дрібку. Та й лілій пахнючих із метеликами в садочку, аби душа тішилася красою. Бо як же без краси жити на сім світі?

...Коли запекло в попереку, то вже знала, що початок. Живіт од пари днів опустився, а з набубнявілих пипок частіше тонкими цівками підтікало молозиво, шкарубко сохнучи на сорочці.

Помалу, з кількома перестоями, дійшла до хати, а лиш ступила за поріг, як бухнули в халяви чобіт навколоплідні води й біль накрив Гафіїні крижі лавиною білого огню. Вона бачила його у своїй голові, він шугав з очей, аж ніби світлиця спалахнула тою пекучою ясністю. Іван ледь стягнув із жінки важкого кожуха — так нею вигинало навспак, допровадив до застеленої лавиці. Підмостив під голову й попереk невеликі подушинки,

кишнув на притихлих дітисьок, аби вступилися з хати, поки мама хорує, і побіг по повітуху на другий край села.

Коли вернувся Домбровський із жіночою дохтуркою, то хіба лиш мала перерізати пуповину й сполоснути дитя від слизу з кров'ю. Трудно носила Гафія третій тяж, легко родила, ніби саме випало.

— Дівка! — зголосила повітуха, плескаючи почервонілого від репету хробачка по манюній, як зубчик часнику, срачині.

Іван кліснув, аби приховати наглу сльозу, що непрошено набігла оком. Негоже хлопіві так чулитися, ще й через дочку.

Дохтурка підмругнула Гафії, прикладаючи пискля до розкритої пазухи. Дитинка хапнула маннімім ротиком темну пипку, успокоєно зітхнула, відчувши безпеку й рідний запах, розтисла пуп'янки шовковистих кулачків. Жадібно ковтнула. Гафія відчула струменіння живих потоків крізь власне ество.

Почало прибувати молоко.

Іван трохи завстиджено шморгнув носом і вийшов надвір. Хлопці вдавали, що граються в сніжки.

— Там сестричка родилася... маненя... Аби-сте не зобижали, чуєте?

1932—1939 роки. За Польщі

— Ганю! Га-а-а-аню! Ганунцю! — Чоловічі й жіночі стурбовані голоси впереміш, то зливаючись цільним гулом, то розлітаючись дрібонькими скалками окремішньо, рушили нічну тишу села.

Від пізнього вечора аж до тонкої вирожевілої смужки ранку, яка окреслилася над лінією горизонту, люди шукали маленьку дівчинку. А вона собі спала в стайні на сіні біля мовчазних теплих корів, що сонно ремигали вчорашню пашу. Спала глибоким сном ображеної чотирирічки, а непросохлі слізки зблискували на блідих щічках. І снилося маленькій Гандзуні, що старші брати беруть її до забави, не відганяючи, а тато привезли

празничкового цукрянного когутика на паличці, а мама заплели до кіски голубеньку стрічку, як у дорослих дівчат, які вже на вечорниці ходять, з хлопцями гедзують... Такий файний сон, аж заусміхалося маля і кулачок під голівкою розтисло.

— Гандзю! Гандзю! — Тривожний мамин крик урешті пробився крізь пелену ранішньої дрімоти; дитя пробудилося од солодкої казки. Маленьке сердечко стислося на камінець, бо враз зрозуміла, що проштрафилася. Боязко злізла з теплого сіна й дрібними крочками поманджала до дверей стаєнки. Прочинила їх, жмурачись від ясності сонячного проміння.

— Де ж ти була, дитино? Таж усе село шукало тебе! — Мама рвучко притисла до себе півсонну дівчинку, плачучи й сміючись водночас.

— Вони не хтіли зо мнов бавитися, — кривлячи губки до плачу, вказала на набурмосених старших братів. — Відганяли палками, бо я ще мала і їм заваджую... то я пішла до Лиски, вона мене любить. Ручку мені лизала, як я їй сіна дала.

Тато не сказав ні слова, лиш так глянув, що Гандзя зрозуміла: дістане за свій фінт добряче. І не помилилася. По тому, як тато подякував односельцям за допомогу, перепросив за нічний клопіт, одразу зайнявся вихованням доньки.

У селі ніхто не панькався з дітьми, вже голопуцьвіньки, які лиш навчилися ходити, отримували чіткі обов'язки в господарці. А велике хазяйство вимагало важкої денної та нічної праці всіх членів сімейства. «Багачі» мали короткі відпочинки іно в неділю та в церковні свята. Тому дівча в чотири роки вже не маля. Пасе гусят, годує курей, підмітає хату. То вже не дитина, а підмога. А тут таке витворити...

Мала Гандзуня застрашено стоїть посеред хати, старші брати тихенько вдоволено перешіптуються: не люблять зведенницю, жалують за своїм умерлим татуньом і що мамця віддалася вдруге через непантровані маєтки, от і народилася сестра, яка має маму з татом, чого ж їй співчувати — щаслива! Та нікому в голову не приходить, що дівчинка полишена сама на себе, бо

ж мама шкодує старших дітей, покриває їхні збитки, а тато Іван цілими днями гарує в полі, аби більший урожай, аби його вигідно продати, щоб ще прикупити моргів поля, а потім порівну розділити між усіма дітьми, жеби не бідували, а господарили...

Тато поставив у куток на дві години, мама лягнула по задничині й пообіцяла, що цегоріч святий Миколай принесе лиш різку, та й ту без позліток — самі гілочки для ліпшого научання послуху. Брати радісно почали дражнитися, показуючи язики, але мамця дала їм штурханів по плечах, заповіла не ображати сестричку, бо в сім'ї мус жити дружно.

Гандзя, mocno закусивши губу, аби не заплакати вголос, — тоді ж дістане навсправжки, що й пару днів не сяде, — розглядала шерстинки від щітки, засохлі у вапняному біленні стіни.

Вона просто хоче бути любленою.

І щоб із нею бавилися. Хоч іноді. Хоч трошки.

А ті шерстинки треба виколупати, бо так не файно... вони просто кличуть Гандзунині пальчики... дражняться...

Навіть якщо її знову поставлять у кут, може, навіть колінами на гречку.

* * *

У жнива мами не стало.

Тяжко наробилася в полі під палючим сонцем, напилася крижаної води з керниці — жадібно, похапливо, обливаючи шию та груди важкими потоками тої водиці, не з кухля пила — з відра, бо ж спрага нестерпна.

Наступного дня злягла в пропасниці.

Хрипіла запаленими легенями, задихалася рибою на березі, мерзла в серпневу жарінь. Фельдшера в селі не було, до району везти чоловік не наважився, чогось сподівався, що минеться.

Не минулось.

Згоріла.

Маленька Ганя зранку куторсала холодну мамину руку, важенну, нечулу, скоцюрблену, а мама не вставала. Вже й день за

вікном — мама спить. Ніколи такого не було раніше. Тато стояв навколішки біля ліжка й страшно кричав, аби простила йому, що дав померти.

Потім Гандзя пам'ятає повну хату людей, жіночі голосіння, нерухому маму в празниковому вишитті між накрохмалених подушок. Восково-жовта, зі складеними на грудях руками, із заплющеними очима, вона лежала така далека від чотирирічної доні — їх розділили світи. Гандзя терла маленькими кулачками очка й ніби заведена тихенько просила: «Мамо, вставайте, мамо, вставайте, мамо, вставайте... мамусю, день уже, мамусю, день...».

* * *

Тато витримав обов'язковий траур, навіть значно довше тримався удівцем, але велика «багацька» господарка вимагала жіночих рук — Гандзуня надто мала, аби їсти наварити, обіпрати трьох хлопів, обійти худобу. Та і їй потрібна порада як уже не мами, то хоч мачухи...

Докія прийшла на трійко збираних дітей сама фактично дитиною — заплакана молода дівчина, яку видали заміж проти волі за «старого» тридцятилітнього чоловіка. Хлопці-сироти одразу влаштували їй бойкот, хоч і були часами биті вітчимом, а от Гандзя потроху давала себе приручати... То квітку у своє русяве волоссячко мачусі дозволить заплести, то по черзі перлове намисто з Докіїного посагу міряють, то пироги з бульбою ліплять (Гандзя більше муку розсипає), співати зачнуть тонкими голосами, аж кури обережно до хати крізь прочинені двері круглооко зазирають: чи не яке весілля мітиться, бо ж кому забава, а курці смерть.

А до Великодня Докія пасербиці в сільській пані кравчині пошила парадову суконку — гранатову, з тонкого оксамиту, вишитого темно-синім, у тон, переливчастим бісером. Такої краси в селі не мав ніхто навіть із багатих молодичь, не те що діти. Гандзя дуже тішилася обновкою, довго роздивлялася на власне